

Vyjádření oponenta

Koncepce revize vzdělávací oblasti: Člověk a příroda verze 2.0

Oponent: RNDr. Lenka Pavlasová, Ph.D.

Text dokumentu jsem posoudila dle zadané struktury a uvádím ho formou souvislého textu pro každou otázku zvlášť. Celkově považuji dokument za dobře propracovaný, dílčí připomínky jsou u jednotlivých bodů níže. Mají charakter spíše doporučení a dávám autorům ke zvážení, zda by je nebylo možné zapracovat.

1. Čím je podle vašeho názoru vzdělávací oblast specifická vůči ostatním vzdělávacím oblastem a v čem je důležitá/zásadní pro všeobecný rozvoj žáků (jejich znalosti, dovednosti, postoje a hodnoty)?

Předložený text Koncepce odpovídá na položenou otázku vyčerpávajícím způsobem. Jedná se ovšem spíše o výčet položek, doporučovala bych jejich strukturaci. Lze postupovat např. přes cíle výuky a následné uvedení metod a postupů výuky. V současné verzi jsou promíchány cíle s návrhem jejich řešení. To působí mírně nepřehledně. Též by možná bylo dobré zmínit, že VO cílí současně na oblasti kognitivního, afektivního i psychomotorického rozvoje žáka. V textu je to dostatečně popsáno, ale na různých místech, a propojení a sjednocení záměru rozvoje žáka by možná vneslo do Koncepce lepší ujasnění celkového zaměření. Důležité pro pochopení jsou uvedené vysvětlivky pod čarou. Ty by měly být zachovány i v případných dalších verzích. Více bych doporučovala zdůraznit, že k environmentálně udržitelnému chování by měly vést i ostatní vzdělávací oblasti a téma by se mělo jimi prolínat. Přílišné zakotvení pouze ve VO Člověk a příroda nepovažuji za zcela šťastné. Mohlo by vést učitele nepřirodovědných předmětů k přesvědčení, že se tato témata nemusí snažit začlenit do výuky, což by byla určitě škoda. Též termín „použití aktivizačních strategií“ se týká veškeré výuky obecně, nejen přírodovědných předmětů, a může se jevit jako prázdný pojem, i když hojně využívány. Doporučovala bych ho možná nahradit výrazem „použití forem a metod výuky založených na vlastní činnosti žáka“. Tento výraz je více ukotven do didaktické terminologie a je srozumitelnější pro učitele.

2. Jaké současné vývojové trendy vzdělávací oblasti a souvisejících vědních oborů (v zahraničí i v ČR) považujete za inspirativní a přínosné pro všeobecný rozvoj žáků a jejich vzdělávací potřeby a měly by být promítnuty do revidovaného RVP ZV?

S uvedeným textem lze souhlasit. Doporučovala bych ho ale doplnit, aby se v něm objevilo více trendů, ze kterých lze vycházet. V úvodu bych uvedla, že se vychází z konstruktivistického pojetí výuky a pod čarou bych pojem vysvětlila. Dále dávám ke zvážení doplnění následujících položek: důraz na reflexi vlastního učení, důraz na rozvoj kritického myšlení, na rozvoj vědeckého myšlení a vědecké argumentace, na vzdělávání pro budoucnost a na položení základů pro celoživotní učení. I v této části textu je akcentována udržitelnost, domnívám se, že to není jediný cíl, i když chápu jeho zastřešující povahu. Slovo je zde v podstatě až nadužíváno. Zvolila bych i jiné příklady komplexních (integrovaných témat): zdroje a využívání energie, zdravý životní styl, prevence a ochrana před nemocemi (epidemie, pandemie), ochrana životního prostředí, péče o zachování biodiverzity apod.

Věty „VO zejména svým činnostním a badatelským charakterem výuky např. prostřednictvím místně zakotveného učení³. Také díky tomu si uvědomovat užitečnost přírodovědných

poznatků a jejich aplikací v běžném životě.“ nedávají příliš smysl. Doporučuji jejich přeformulování.

3. Jak se v současném pojetí vzdělávací oblasti promítají stěžejní témata HSR (kompetenční a gramotnostní pojetí, průřezová témata, individualizace výuky aj.), v čem jsou naopak tato témata zohledněna nedostatečně?

Kromě údajů uvedených v předložené verzi Koncepce ve VO dále chybí propojení a vysvětlení vztahů mezi pojmy: přírodovědná gramotnost – klíčové kompetence – cíle vzdělávání ve vzdělávací oblasti. Bez vyjasnění těchto souvislostí nebude pro učitele v praxi dokument příliš srozumitelný a je riziko, že k němu budou přistupovat ryze formálně. To by vedlo k tomu, že ŠVP budou tvořeny kopírováním formulací z RVP a nebudou tvořeny s porozuměním a využitím potenciálu, který RVP nabízí.

4. Jaké překážky je třeba překonat při modernizaci vzdělávací oblasti, zlepšení návaznosti jednotlivých vzdělávacích stupňů, provázání vzdělávací oblasti s ostatními vzdělávacími oblastmi a obory, provázání s klíčovými kompetencemi, gramotnostmi a průřezovými tématy?

V textu je podrobně popsána situace v praxi, která provází výuku přírodovědných předmětů, z hlediska problémů, jimž čelí řadový učitel. Nedostatečná spolupráce aktérů procesu je obecným problémem každého oboru. Je otázkou, jak v tom učitelům pomoci na úrovni RVP. To v textu zmíněno není. Pokud bude totiž VO Člověk a příroda rozdělena na jednotlivé obory, nebude integraci témat a spolupráci učitelů příliš napomáhat. Každý bude muset sám za sebe hledat právě ty integrující prvky a nemusí se na nich shodnout se svými kolegy. Doporučovala bych proto, aby byl výukový obsah VO Člověk a příroda uveden ve dvou variantách: jednak rozdělený do jednotlivých oborů, ale také v integrovaném pojetí (typu „science“). To by byl myslím pro učitele dostatečný podnět, aby o výuce začali uvažovat případně i jiným způsobem. Popisování a analýzy současné neutěšené situace nebyly problém zatím schopny samy o sobě vyřešit. Učitelům je potřeba dát podporu i v RVP. Totéž se týká i vydavatelů učebnic. I oni potřebují nějaký oficiální dokument (RVP), na základě kterého zadají tvorbu učebnice, která má šanci být komerčně úspěšná. Stejně tak vzdělávatelé učitelů potřebují oporu pro představení integrovaného způsobu výuky. Bez zakotvení možnosti integrace nejen v obecných proklamacích, ale konkrétně ve výstupech a v obsahu učiva v RVP, bude příprava budoucích učitelů pro tento způsob výuky nadále jen ve formě teoretických doporučení.

5. Co a proč je potřeba ve vzdělávací oblasti změnit (například redukovat, doplnit, přeformulovat, přesunout, uvést do souladu HSR)? Jaké řešení navrhuje?

Popis potřebných změn a jejich zdůvodnění je velice dobře pojato a srozumitelně prezentováno. Oceňuji, že je vedle kognitivní složky poznávání žáka uvedena i složka afektivní. Možná bych doporučila zvážit i uvedení složky psychomotorické, která je nezbytná při činnosti a badatelské výuce (manipulace s přírodninami, přístroji, příprava preparátů apod.). Také oceňuji kladně zamýšlené speciální označování průřezových témat. Naopak v souladu s předchozím bodem, bych problematiku integrované výuky („science“) nenechávala až na tvorbu vzorového ŠVP, ale uvedla bych ho rovnou již v RVP.

6. Jaké navrhuje změny, aby do vzdělávací oblasti byly optimálně promítnuty klíčové kompetence, základní a oblastní/oborové gramotnosti a průřezová témata?

Tato textová partie Koncepce je dobře propracovaná, srozumitelná pro učitele i didaktiky přírodních věd. Nemám k ní žádné připomínky.

7. Jak se má změnit rozdělení oblastí a oborů, přiřazení oborů do oblastí, vztahy mezi obory a oblastmi a návaznosti oborů a oblastí mezi vzdělávacími stupni s ohledem na celostní rozvoj každého žáka?

K tématu zachování samostatných oborů a integrovaného pojetí se vyjadřuji již v bodu 4 a 5. Revize RVP představuje příležitost začít možnost myšlenky integrované výuky šířit mezi zainteresovanými aktéry. Vzhledem k popsané situaci v českém školství to samozřejmě bude běh na dlouhou trať. Jde o to, zda začít „shora“ nebo čekat, že si situaci vyřeší sami učitelé, nakladatelé učebnic a vzdělavatelé budoucích učitelů. Doporučuji tedy ještě jednou uvážít, zda neuvést výukový obsah VO ve dvou variantách.

8. Jak navrhujete do vzdělávací oblasti zapracovat stěžejní témata HSR – digitalizace, well-being (všestranná pohoda a odolnost fyzická, psychická, sociální, duchovní), individualizace výuky, propojování formálního a neformálního vzdělávání, klimatická změna, společenské změny apod.?

Tato partie textu Koncepce je velmi důkladně rozebrána a srozumitelně popsána. Autoři uvádějí konkrétní způsoby vedení výuky, které by měly napomoci začlenění stěžejních témat HSR. Dobře je popsána návaznost na výuku na 1. stupni ZŠ i možnosti a nutnost dalšího vzdělávání pedagogů v této oblasti. K této části textu nemám žádné připomínky.

9. Jaký očekáváte vliv navrhovaných změn na všeobecný rozvoj každého žáka (například motivaci, sebepojetí, volba vzdělávací cesty a přijetí odpovědnosti žáka za vlastní učení a celoživotní vzdělávání, rozvoji sociálně-emocionálních dovedností a další)?

Text předpokládaný vliv na žáka popisuje vyčerpávajícím způsobem srozumitelným odborné i laické veřejnosti. Nemám k němu připomínek.

V Praze dne 3.2.2023

RNDr. Lenka Pavlasová, Ph.D.